

แนะนำวรรณคดีศึกษาของเกลาส์ เวกส์

เจตนา นาควัชร*

เกลาส์ เวกส์ จัดได้ว่าเป็นนักวิชาการด้านไทยศึกษาที่ได้รับการยอมรับนับถือในระดับนานาชาติ เป็นที่น่าเสียดายที่เขาเขียนงานส่วนใหญ่เป็นภาษาเยอรมัน ส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษมีอยู่น้อย และส่วนที่เป็นภาษาไทยยังมีน้อยมาก งานวิชาการอันทรงคุณค่าของเขา ไม่ว่าจะเป็นในด้าน วรรณคดี ศิลปะหรือประวัติศาสตร์ จินยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายนักในประเทศไทยเอง เกลาส์ เวกส์เป็นตัวอย่างที่ดียิ่งของนักวิชาการด้านไทยศึกษา เพราะเขาพยายามที่จะเล็งการมองวัฒนธรรมไทยด้วยสายตาของชาวตะวันตกในทางตรงกันข้าม เขาพยายามที่จะแสวงหาแก่นแห่งความคิดของคนไทย พยายามที่จะคิดอย่างไทย และในบางครั้งก็อาจเข้ามามีความคิดและพูดแทนคนไทยเสียด้วยซ้ำ

ความเรียงที่นำมาตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษในที่นี้ เป็น คำนำ ของหนังสือ การศึกษาวรรณคดีไทย (Studien zur Literatur der Thai) ซึ่งตีพิมพ์เป็นภาษาเยอรมัน ที่ฮัมบูร์กเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๒ หนังสือเล่มนี้เป็นทั้งงานวิเคราะห์ วิจัย และเป็นหนังสือรวมบทกวีไทย ๑๑ เรื่อง (ดังรายชื่อที่เขาแจกแจงไว้ในหน้าแรกของคำนำฉบับภาษาอังกฤษ) ซึ่งเวกส์จัดทำเป็นพากษ์ภาษาเยอรมัน ในรูปของวรรณกรรมฉบับชำระ (critical edition) โดยได้ตรวจสอบเปรียบ

เทียบฉบับพิมพ์กับฉบับตัวเขียนที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ พร้อมทั้งอธิบายความเป็นมาพื้นฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีทางวรรณศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมแต่ละเรื่องไว้ด้วย

สำหรับตัว คำนำ นั้นให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ไว้มาก ซึ่งก็คงจะมีได้เป็นประโยชน์แต่เฉพาะนักวิชาการหรือนักศึกษาชาวเยอรมัน แต่อาจจะให้ประโยชน์ต่อผู้อ่านที่เป็นไทยได้ด้วย เวกส์พยายามที่จะชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของวรรณคดีไทย ซึ่งชาว

* ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตะวันตกที่ขาดความรู้อย่างพื้นฐานด้านวัฒนธรรมไทยอาจจะเข้าถึงได้ยาก ในหลายกรณี วงศ์พร้อมที่จะรับหน้าที่ปกป้องวรรณคดีไทยต่อคำวิจารณ์ของชาวต่างชาติเสียด้วยซ้ำ เขาคิดว่า มโนทัศน์ตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับ “วิญญาณ” (ย. Seele) หรือ “ความรู้สึกภายใน” (ย. Innerlichkeit) ไม่อาจนำมาใช้ในการวิเคราะห์วรรณคดีไทยแบบประเพณีได้ การที่มีผู้กล่าวว่า วรรณคดีไทยตื้นเขิน (ย. oberflächlich) จัดได้ว่าเป็นความเข้าใจผิดอย่างมหันต์ ผู้ที่จะเข้าใจวรรณคดีไทยได้ จะต้องเข้าใจพื้นฐานความคิดของคนไทย ซึ่ง วงศ์เชื่อว่า ผูกติดอยู่กับหลักพุทธศาสนา ลัทธิเถรวาท (ตอนที่ ๗) เขาวิเคราะห์ระบบความคิดดังกล่าวไว้อย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งผู้อ่านที่เป็นไทยอาจจะต้องกลับมาวิเคราะห์ว่า กวีของเราคิดเช่นนั้นหรือ วงศ์อ่านวรรณคดีไทยแบบวิเคราะห์เจาะลึกอย่างที่เราจะทำให้ เราต้องตอบแบบขอไปทีว่า “ไม่ทันได้คิด” หรือ “ยังไม่ได้คิด” วรรณคดีศึกษาของ ลานักฮัมบวร์ก ซึ่งวงศ์เป็นผู้ก่อตั้ง (และ เกลาส์ โรเซนแบร์ก ศิษย์ของเขาได้ช่วยสร้างต่อได้อย่างดีเยี่ยม) มิใช่วรรณคดีศึกษาระดับนักท่องเทียว อาคันตุกะกลุ่มนี้ตอบแทนมิตรไมตรีของเจ้าของบ้านด้วยอาหาร

ทางปัญญาที่เจ้าของบ้านเองจะต้องใช้เวลาในการนำไปย่อยอีกไม่น้อยเลย

วิธีการวิเคราะห์ของวงศ์ที่น่าสนใจเป็นพิเศษอีกแง่หนึ่ง คือการวิเคราะห์ภาษาคบคู่ไปกับการวิเคราะห์โลกทัศน์และแนวความคิดของคนไทย วงศ์กล่าวเตือนเพื่อนนักวิชาการไว้ว่า แม้แต่มโนทัศน์เรื่อง “style” ที่ใช้กันอยู่ในวงการวรรณคดีศึกษาของตะวันตก ก็อาจนำมาใช้ในการวิเคราะห์วรรณคดีไทยได้ไม่สะดวกนัก เขาเชื่อว่าโครงสร้างของภาษาที่ใช้ในวรรณคดีไทย เช่นการนำเอาคำมาผูกร้อยกันในภาษากวีของไทยนั้น มีอาจวิเคราะห์ได้ด้วยตรรกวิธีของตะวันตก ข้อคิดเกี่ยวกับภาษากวีของไทยในตอนที ๔ ของ คำนำ น่าที่จะกระตุ้นให้นักวิชาการไทย เองนำปัญหาดังกล่าวมาอภิปรายให้ลึกซึ้งต่อไปได้ วงศ์เป็นนักวิชาการที่น่าชมเชยในแง่ที่ว่า เขาสามารถชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของวรรณคดีไทย และในขณะเดียวกันก็สามารถหาข้อสรุปรวมทั่วไปออกมาได้ ซึ่งมิใช่เป็นการอธิบายงานศิลปะในฐานะงานศิลปะ หรือภาษาในฐานะภาษา แต่เป็นการให้ความกระจ่างในเรื่องของการสร้างสรรค์ที่แสดงออกซึ่งแก่นของวัฒนธรรมและระบบความคิดของประชาชาติ เราคงปฏิเสธไม่ได้

ว่าเคลาส์ เวก์ เข้าใจ เข้าถึง และเคารพ
อัจฉริยภาพของวรรณคดีไทย เขาให้เกียรติ
เรามากกว่าเป็นชาติที่มีมรดกทางวรรณศิลป์
อันล้ำค่า

เวก์คงอยากจะกระซิบบอกเราว่า เมื่อ
คบกันฉันเพื่อน ก็ต้องเตือนกันได้ ยิ่งรัก
มาก ก็ยิ่งต้องตีให้แรง เขากล่าวอย่างตรง
ไปตรงมาว่า วรรณคดีศึกษา ของไทยยังห่าง
ไกลจากมาตรฐานนานาชาติ เขาเข้าไปที่จุ
ฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งอาจจะทำให้นักวิชาการไทย
ต้องฉุกฉุค และหยุดคิด เขากล่าวถึงตัวบท
วรรณกรรมที่ตีพิมพ์ออกมาอย่างไร้หลักเกณฑ์
ในทางวิชาการ เขาตำหนิการ “นั่งเทียน”
ของนักวิชาการไทยที่ไม่ใส่ใจในการแสวงหา
หลักฐาน และหลงมกมายอยู่กับคำบอกเล่าที่มี
ลักษณะเป็นนิยายมากกว่าข้อเท็จจริง เขาไม่
สงวนปากคำที่จะเอ่ยถึง “แม่โคอันศักดิ์สิทธิ์”
ของวรรณคดีศึกษาไทย “ข้อแนะนำและข้อ
สังเกตเกี่ยวกับวรรณคดีศึกษาในประเทศไทย”
(ฉบับภาษาอังกฤษว่า “Suggestions and
Notes on Literary Studies in Thailand”)
เป็นตอนที่นักวรรณคดีของไทยควรจะอ่าน

อย่างพินิจพิเคราะห์ เราอาจจะต้องขอบคุณ
เขาคด้วยซ้ำไปว่า เขารักเราจริง

เคลาส์ เวก์ ได้ทำงานค้นคว้าเปิดให้กับ
วงวิชาการด้านไทยศึกษาไว้มาก นักวิชาการไทย
อาจจะคุ้นกับงานด้านจิตรกรรมฝาผนังของเขาดี
กว่างานด้านวรรณคดี อันที่จริง เคลาส์ เวก์
มีผลงานด้านวรรณคดีศึกษาที่ต่อเนื่องและมีคุณค่า
อยู่มาก มากกว่าผลงานด้านอื่น ๆ เสียอีก
อิสริยาภรณ์และปริญญากิตติมศักดิ์ทั้งหลาย
ทั้งปวงที่เรามอบให้เขาไปนั้น ก็คงจะเป็นเพียง
เครื่องแสดงการยอมรับในระดับที่เป็นทางการ
ซึ่งพวกเราบางคนอาจจะคิดว่าน่าจะเป็นกำลัง
ใจให้เขาทำงานค้นคว้าด้านไทยศึกษาต่อไป แต่
ในท้ายที่สุดแล้ว นักวิชาการที่ทำงานเกี่ยวกับ
วัฒนธรรมของชาติอื่น ย่อมจะต้องมีความ
ปรารถนาอันสูงส่งที่เขาเก็บไว้ในใจ นั่นก็คือ
ความสนใจที่แท้จริงซึ่งเจ้าของบ้านพึงมี ต้องการ
ของเขา เวก์คงจะภาคภูมิใจมากถ้านักวิชาการ
ไทยนำความคิดของเขาใน “Literature and
Literary Studies in Thailand” ไปคิดต่อ
แล้วลองกลับมาโต้แย้งกับเขาตีสักครั้งว่า เขา
รักเมืองไทยก็จริง แต่เขายังไม่เข้าใจคนไทย
ใช้หรือไม่ ๑